

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Kristine Johanson

6–7-AASTASTE LASTE ENDI HINNANG SUHTLUSPORTAALIDE KASUTAMISELE
TARTU LASTEAEDADE NÄITEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Piret Luik

Läbiv pealkiri: Suhtlusportaalid 6–7-aastaste seas

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Piret Luik (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Villems (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Suhtlusportaalide kasutamine laste seas	4
1.1 Alla 13-aastased lapsed suhtlusportaalides	5
1.1.1 Suhtlusportaalide vanusepiirang	7
1.1.2 Laste tegevused suhtlusportaalides.	8
1.2 Suhtlusportaalide kasutamise eelised ja riskid lastele	8
1.2.1 Suhtlusportaalide eelised.....	9
1.2.2 Suhtlusportaalide riskid.....	10
1.2.3 Suhtlusportaalide riskide ennetamine.	12
1.3 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	14
2. Uurimus suhtlusportaalide kasutamise kohta 6–7-aastaste laste seas nende endi hinnangul	14
2.1 Metoodika.....	14
2.1.1 Valim	14
2.1.2 Mõõtevahendid	15
2.1.3 Protseduur.	16
2.2 Tulemused.....	16
2.3 Arutelu	19
Kokkuvõte	21
Summary	21
Tänuõnad	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisa	27

Sissejuhatus

Elades tänapäeva infoühiskonnas, on saanud internetist meile oluline info-, suhtlus- ning meelelahutusallikas, mida kasutatakse peaaegu kõigeks. 21. sajandi muutuste ja arengu kõrval on ka lapsed hakanud aina rohkem aega veetma internetis (Marsh, 2010; O’Keeffe & Clarke-Pearson, 2011) ning kasutama aina enam erinevaid võimalusi, mida internetil on pakkuda. „Uue sajandi ühiskonnas mängib meedia laste ja noorte elus kaheldamatult suuremat rolli kui varasematel kümnenditel ja sajanditel“ (Kalmus, 2008, lk 35).

Inglismaal läbiviidud uurimuses selgus, et üle 70% uuringus osalenud viie kuni seitsme aastastest lastest olid regulaarsed internetikasutajad (Marsh, 2010). Eestiski on interneti- ja püsiühendusega leibkondade arv viimastel aastatel aina suurenenud ning märkismiväärne on see, et peredes, kus on vähemalt üks laps ja kaks täiskasvanut, on internetiühendus peaaegu kõigil, võrreldes lasteta elavate täiskasvanute peredega, kus püsiühendus oli vaid pooltel (Soiela, 2010). Sellest võib järeldada, et lapsed on väga aktiivsed internetikasutajad ka Eestis ning on leitud, et keskmiselt hakkavad Eesti lapsed internetti kasutama juba 8-aastaselt (Kalmus et al., 2010). *EU Kids Online*-i poolt läbiviidud uuringus leiti, et 93% Euroopa 9–16-aastastest lastest kasutab internetti iganädalaselt ja 60% peaaegu iga päev (Livingstone, Haddon, Görzig, & Olafsson, 2011a). Eestis on see protsent 96% (Kalmus et al., 2010) ning toetab väidet, et internetist on saamas laste igapäevaelu suur osa.

2002. aasta Emori uuringute kohaselt on Eesti 6–9-aastaste laste lemmiktegevuseks internetis mängimine ja niisama *surfamine* (TNS Emor, 2002). Aastatega on aga ka kõige nooremate seas populaarsust kogunud internetis kaaslastega suhtlemine ja sealhulgas suhtlusportaalide kasutamine (Grimes & Fields, 2012; Livingstone et al., 2011a), mis omakorda on tõstatanud erinevaid arutelusid ja muresid nii õpetajate kui vanemate seas. Suhtlusportaalide ning sarnaste keskkondade uurimine on seetõttu samuti kasvavas järgus ning laste osalust nendes keskkondades on hakatud aina enam teadvustama (Shapiro & Ossorio, 2013).

Teemakohase kirjandusega tutvudes selgub, et suhtlusportaalide kasutamist on eelkõige uuritud kooliealiste laste seas ning 6–7-aastaste vanusegrupp on saanud väga vähe tähelepanu. Ka Grimes ja Fields (2012) on tõdenud, et 8-aastaste ja nooremate kohta on selles vallas väga vähe infot ning tunnistavad, et see on probleem, kuna ei saa eeldada, et selles vanuses lapsed kasutavad suhtlusportaaale ja nendele sarnaseid keskkondi samamoodi nagu eelteismelised. Kõigele eelnevale toetudes kerkibki küsimus, et milline on koolieelikute kokkupuude suhtlusportaalidega ning mida just see vanusegrupp sellistes keskkondades teeb. Seega ongi

antud uurimuse eesmärgiks selgitada 6–7-aastaste laste kokkupuude suhtlusportaalidega ning tegevused suhtlusportaalides nende endi hinnangul. Eesmärgi saavutamiseks töötati läbi varasemaid uurimusi ja viidi läbi uurimus kuues Tartu lasteaia koolieelses rühmas.

Käesolev töö jaguneb kaheks osaks. Esimeses osas tutvustatakse suhtlusportaaali mõistet ja ajalugu, antakse ülevaade suhtlusportaalide kasutamisest laste poolt ning laste põhilistest tegevustest suhtlusportaalides ja käsitletakse suhtlusportaalide eeliseid ja riske lastele. Teises osas kirjeldatakse läbiviidud uurimuse metoodikat, esitatakse tulemused ning arutelu.

1. Suhtlusportaalide kasutamine laste seas

Suhtlusportaalid on tänapäeva heaoluühiskondades saanud paljude inimeste igapäevaelu osaks (Boyd & Ellison, 2007). Ameerika sotsiaalmeedia uurija Danah Boyd (2006) on defineerinud mõiste „suhtlusportaal“ järgnevalt: „Suhtlusportaal on kategooria selliseid veebilehti, kus on profiilid, võimalus jätta poolpüsivaid kommentaare profiilile ning on kuvatud profiiliga seotud avalik suhtlusvõrgustik, mis on läbitav“ (para 1). Profiil sisaldab endas kasutaja nime või hüüdnime ning muud informatsiooni kasutaja kohta. Sageli on profiilile lisatud ka pilt. Kasutajatel on võimalus postitada avalikke kommentaare teiste kasutajate profiilile ning poolpüsivad on kommentaarid seetõttu, et nad võivad aja jooksul või kustutamisel kaduda. Avalik suhtlusvõrgustik moodustub, lisades teiste kasutajate profiile oma kontaktide hulka. Koostatud nimekiri on avalik ning läbitav kõigile kasutajatele (Boyd, 2006). Edaspidi on töös kasutatud mõistet „suhtlusportaal“ just sellest definitsioonist lähtuvalt.

Erinevad autorid on oma töödes suhtlusportaaale käsitledes välja toonud mitmeid põhilisi tunnuseid, mida kasutatakse suhtlusportaalide iseloomustamiseks. Kõige sagedamini suhtlusportaaali mõistele omastatavateks tunnusteks on võimalus luua isiklik profiil, mis võib olla avalik, poolavalik või privaatne (Boyd, 2007; Boyd & Ellison, 2007; Waechter, Subrahmanyam, Reich, & Espinoza, 2010), võimalus koostada suhtlusvõrgustik teistest kasutajatest ja suhelda selle võrgustikuga (Boyd, 2007; Boyd & Ellison, 2007; Kite, Gable, & Filippelli, 2010; Waechter et al., 2010), ning võimalus postitada pilte, videosid ning sõnumeid (Boyd, 2007; Kite et al., 2010; Waechter et al., 2010). Oluliseks aspektiks on ka see, et suhtlusportaalides suheldakse pigem juba eelnevalt tuttavate inimeste ja sõpradega kui täiesti võõraste kasutajatega (De-Miguel-Molina, Oltra-Gutierrez, & Sarabdeen, 2010; Boyd & Ellison, 2007; Luckin et al., 2009; Pollet, Roberts, & Dunbar, 2011; Waechter et al., 2010).

Suhtluspotraalidest rääkides kasutatakse sageli mõistet *Web 2.0*. Green ja Hannon (2007) on seletanud *Web 2.0* mõistet kui virtuaalset tarkvara, milles on võimalikud erinevad internetipõhised teenused nagu virtuaalne koostöö, info jagamine ja sidemete loomine kasutajate vahel. Selle definitsiooni alusel võib *Web 2.0* mõistet kasutada nii suhtlusportaalide kui ka erinevate internetilehekülgede kohta, millel on olemas kajastatud rakendused. Käesolevas töös kasutab autor vaid mõistet „suhtlusportaal“.

Suhtlusportaalide alguseks võiks lugeda 1997. aastat kui käivitati lehekülj *SixDegrees.com*, mis oli esimene portaal, mis võimaldas kasutajatele suhtlusportaalile omaseid tegevusi – luua isiklik profiil ning koostada sõpradevõrgustik (Boyd & Ellison, 2007). Pärast seda hakkasid paljud eelnevalt eksisteerinud internetileheküljed oma funktsioonide hulka lisama suhtlusportaalidele omaseid rakendusi. Esimesed suhtlusportaalid olid mõeldud ühendamiseks erinevaid gruppe huvide ning tegevusala põhjal, ülemaailmselt hakkasid suhtlusportaalid muutuma alles alates 2003. aastast. Eestis hetkel üheks populaarseimaks suhtlusportaaliks olev *Facebook.com* sai kõigile avalikuks alles 2006. aastal (Boyd & Ellison, 2007). Praeguseks on Eestis *Facebook*-is umbes 510 000 igakuiselt aktiivset kasutajat, kusjuures 6 kuud tagasi oli see arv 17 700 võrra väiksem (Estonia Facebook Statistics, 2013). See näitab, et suhtlusportaalide kasutamine on tõusvas järgus. Kõige aktiivsem vanusegrupp on sealjuures 25–34-aastased kasutajad (28%) ning järgmistena kohe 18–24-aastased (26%). Kõige nooremaid kasutajaid ehk 13–15-aastaseid eestlasi on Facebookis 6% kogu eesti kasutajatest (Estonia Facebook Statistics, 2013).

1.1 Alla 13-aastased lapsed suhtlusportaalides

Eestis kasutas 7 aastat tagasi internetti 91% 6–14-aastastest lastest, ning igapäevaselt kasutas selles vanuses internetti 70% (Turu-uuringute AS, 2006). Turu-uuringute poolt läbiviidud uuringus leiti, et mida nooremad on lapsed, seda väiksem on ka interneti kasutamise protsent. 13–14- aastastest lastest kasutas internetti igapäevaselt 88%, kuid 6–8-aastaste seas oli see 47% ning 23% sama vanadest lastest ei kasutanud 2006. aastal internetti üldse (Turu-uuringute AS, 2006). Uuema uurimusi laste interneti kasutuse kohta Eestis ei õnnestunud töö autoril leida, kuid naaberriigis Rootsis on aina nooremate suundumine internetti olnud järjepidev (Findahl, 2009). Sarnane võib tendents olla ka Eestis. Findahl (2009) tõi oma uurimuses välja, et vanus, millal 50% lastest hakkab internetti kasutama, on aastatega aina langenud, olles 2002. aastal 10 aastat, 2005. aastal 8 aastat ja 2008. aastal juba 5 aastat ning 2009. aastal hakkas see vanus juba langema 4 aastani. See omakorda tõstab ka vanemate laste interneti kasutamise protsenti ning 2008. aastal kasutas Rootsis juba 21% 3-

aastastest, 51% 5-aastastest ja üle 90% 9-aastastest lastest inernetti (Findahl, 2009).

Sealjuures on Findahl (2009) välja toonud ka selle, et eriti märkimisväärne muutus oli viie aastaga toimunud Rootsi 7-aastaste laste seas, kellest 2002. aastal kasutasid internetti vaid mõned ja 2009. aastaks on 7-aastastest lastest internetis 80-90%.

Livingstone, Olafsson & Staksrud (2013b) on tõdenud, et need lapsed, kes kasutavad internetti igapäevaselt, omavad kaks korda tõenäolisemalt suhtlusportaalis profiili ning see tõenäosus kasvab veel 40% iga internetis veedetud tunniga. Lapsed kogu maailmas on väga kiirelt omaks võtnud suhtlusportaalide kasutamise (Grimes & Fields, 2012; Livingstone & Brake, 2010) ning suhtlusportaalide kasutamisest populaarsemad tegevused internetis on vaid videode vaatamine, mängude mängimine ning interneti kasutamine koolitöödeks (Livingstone et al., 2011a; Staksrud, Olafsson, & Livingstone, 2013). Laste tegevus internetis sõltub vanusest ning 2008. aastal hindasid Rootsi lapsevanemad oma 5–8-aastaste laste põhiliseks tegevuseks internetis mängimist ja videode vaatamist, kuid vähesel määral hakkas tegevusele lisanduma ka kiirsuhtlus, mis seejärel vanuse suurenedes hakkas aina rohkem laste internetitegevuses domineerima (Findahl, 2009). Euroopa 9–16-aastaste laste seas muutuvad suhtlusportaalid aastatega aina populaarsemaks (Livingstone et al., 2013b). *EU Kids Online* uuringu kohaselt on 26% Euroopa 9–10-aastastest lastest suhtlusportaalide kasutajad (Livingstone et al., 2013b) ning Eesti 9–12-aastastest lastest omavad isiklikku profiili suhtlusportaalis 55% (Livingstone, Olafsson, & Staksrud, 2011b). Kuna *EU Kids Online* teeb uurimusi lastega vanuses 9–16 aastat, siis ei ole teada, kuivõrd kasutavad Eestis suhtlusportaale nooremad kui 9-aastased lapsed. 2006. aastal läbiviidud uuringus aga selgus, et Eesti 6–8-aastastest lastest kasutavad interneti jututubasid või suhtlusprogramme 15% (Turu-uuringute AS, 2006), kuid sama vanade laste osalust suhtlusportaalis selles uurimuses ei kajastatud.

Euroopa 9–16-aastaste laste seas on suhtlusportaalidest kõige populaarsem *Facebook.com* (Livingstone et al., 2013b) ning sarnane on tendents ka Ameerikas (Fodeman & Monroe, 2011). Viimaste aastatega on alla 13-aastaste laste arv *Facebook*-is oluliselt tõusnud (Fodeman & Monroe, 2011) ning võib ulatuda koguni 5,6 miljonini (Consumer Reports, 2012). *Facebook* on ka kõige populaarsem suhtlusportaal 17 Euroopa riigis ja populaarsuselt teine 5 Euroopa riigis ning 20% Euroopa 9–12-aastastel lastel on seal isiklik profiil (Livingstone et al., 2011b). *EU Kids Online* uuringus selgub, et Eesti 9–16-aastasest lastest kasutab *Facebook*-i 21% ja teisi portaale 79% (Livingstone et al., 2011b). Autori arvates võiks üheks populaarseks suhtlusportaaliks eelkõige nooremate Eesti laste seas olla *Rate.ee*, kus statistika järgi on 7–10-aastaseid kasutajaid registreeritud 10 556 (Rate, 2013).

1.1.1 Suhtlusportaalide vanusepiirang. Üle maailma laste seas üks populaarsemaid suhtlusportaaale *Facebook*, on tegelikult paljudele neist keelatud, sest *Facebook*, nagu ka mitmed teised suhtlusportaalid, on oma kasutajatele seadnud vanusepiiranguks 13 eluaastat (Consumer Reports, 2012; Livingstone et al., 2013b). Nagu eelnevad uuringud näitasid, ei ole vanusepiirangud takistanud lapsi neid portaaale kasutamast ja ei ole seega eriti efektiivsed, hoidmaks alla 13-aastaseid neid kasutamast (Livingstone et al., 2011b). Lisaks vanusepiirangu seadmisele, kustutavad mitmed suhtlusportaalid kontosid, mis on teatatud kuuluvat liiga noorele lapsele (Boyd, Hargittai, Schultz, & Palfrey, 2011) ning ainuüksi *Facebook* kustutas 2011. aastal umbes 800 000 sellist kontot (Consumer Reports, 2012).

Kuna enamus suhtlusportaalidel siiski on vanusepiirang, siis sageli lapsed valetavad end vanemaks või aitavad vanemad lastel end vanemaks valetada, et nad saaksid suhtlusportaaliga ühineda (Bauman & Tatum, 2009; Boyd et al., 2011; Consumer Reports, 2011; Dominus, 2012; Grimes & Fields, 2012; Livingstone et al., 2011b). Eesti 9–12-aastastest lastest on suhtlusportaaali kontole pannud vale vanuse 20% (Livingstone et al., 2011b) ja kuna internetis ei tea keegi täpselt, kes on täiskasvanu või alaealine, toetuvad ka suhtlusportaalid eelkõige just sünnikuupäevale, mis registreerumisel sisestatakse (Boyd & Hargittai, 2010; Consumer Reports, 2011). Seega peaks vanem siiski jälgima internetilehekülgi, millel ta laps käib ning hindama nende sobivust lapse vanusele. Vanusepiirangud on suhtlusportaalidel põhjusega ja neid tuleks hinnata (Boyd et al., 2011), samuti peaksid vanemad mõtlema, millist eeskuju nad lastele annavad, kui näitavad, et reeglid ja nõuded on eiramiseks (O’Keeffe & Clarke-Pearson, 2011).

Suhtlusportaalide vanusepiirangud on loodud selleks, et kaitsta lapsi erinevate suhtlusportaalide riskide eest. Kuna teistega internetis suhtlemine muutub aina populaarsemaks (Waechter et al., 2010), on loodud mitmeid erinevaid keskkondi, mis on mõeldud just lastele (Grimes & Fields, 2012; Livingstone et al., 2013b). Täna on internetis võimalik leida väga palju just lastele mõeldud keskkondi, millel on suhtlusportaalidele omased tunnused (Bauman & Tatum, 2009; Fodeman & Monroe, 2011; Grimes & Fields, 2012), kuid samal ajal on need atraktiivse kujundusega ning pakuvad palju meelelahtuslikke mängu (Bauman & Tatum, 2009). Võiks ju arvata, et sellised suhtluskeskkonnad on lastele sobilikud ja turvalised, kuid siiski on leitud, et ka neil lehekülgedel esineb mitmeid riske (Bauman & Tatum, 2009). Tekib küsimus, et kui lastele on spetsiaalselt disainitud suhtlusportaalide sarnased keskkonnad, miks nad siis ikkagi vanusepiiranguid eiravad ja keelatud portaalidega ühinevad? *Business Wire*-i poolt välja antud artiklis rääkisid mitmed praktikud lastest ja suhtlusportaalidest ning üks praktikutest, Addie

Swartzs arvab, et nendest lastele mõeldud keskkondadest saavadki nad justkui suhtlusportaalide maitse suhu ja ihkavad siis juba midagi uut ja täiskasvanulikumat ning astuvadki üle vanusepiirangutest (Business Wire, 2008).

1.1.2 Laste tegevused suhtlusportaalides. Suhtlusportaalide kasutamise põhjuseid on laste ja noorte seas mitmeid. Enamasti veedavad lapsed suhtlusportaalides oma vaba aega ning otsivad meelelahutust (Boyd, 2007). Ka Luckini et al. (2009) läbiviidud uurimuses selgus, et noored vanuses 11–16 kasutavad suhtlusportaalide eelkõige suhtlemaks oma olemasolevate sõpradega ning vaba aja veetmiseks. Teistega suhtlemine oli esimesel kohal ka 2007. aastal läbiviidud uuringus, kus osalesid lapsed vanuses 9–17 eluaastat (National School Boards Association, 2007). Turu-uuringute poolt läbiviidud uurimuses selgus samuti, et peamiseks jututubade ja suhtlusprogrammide kasutamise põhjuseks on vaba aja veetmine ja suhtlemine ning seda kõikide vanusegruppide puhul (Turu-uuringute AS, 2006). Teisteks populaarseteks tegevusteks suhtlusportaalides on erinevate uuringute põhjal piltide üleslaadimine ja teistega jagamine (Kalmus & Pruulmann-Vengerfeld, 2010; Luckin et al., 2009; National School Boards Association, 2007), oma sõprade ja tuttavate kohta info otsimine ning haldamine (Kalmus & Pruulmann-Vengerfeld, 2010) ning muusika ja videode alla- ja üleslaadimine (National School Boards Association, 2007). Laste tegevusi suhtlusportaalides on eelkõige uuritud eelteismeliste (9–12a) ja teismeliste (12–16a) põhjal ning seega on raske öelda, kui võrd antud tulemused iseloomustavad koolieelikute tegevusi suhtlusportaalides (Findahl, 2009; Grimes & Fields, 2012). Rootsis läbiviidud uurimuses selgus, et kui võrrelda 12–14-aastaste laste vastuseid oma internetitegevuste kohta ning nende vanemate vastuseid oma lapse internetitegevuste kohta, siis need kattusid väga suures osas (Findahl, 2009). Järelikult oskavad vanemad päris hästi hinnata, mida nende laps internetis teeb ja seega võiks ilmselt ka 6–7-aastaste laste tegevust edukalt uurida läbi lapsevanemate.

1.2 Suhtlusportaalide kasutamise eelised ja riskid lastele

Kuna suhtlusportaalide kasutamine muutub laste seas aina populaarsemaks, on oluline, et vanemad oleksid teadlikud suhtlusportaalide kasutamise mõjudest – nii positiivsetest kui ka negatiivsetest (O’Keeffe & Clarke-Pearson, 2011). Seoses suhtlusportaalide eeliste ja riskidega on arvamusi väga erinevaid, kuid paljud autorid on siiski leidnud, et suhtlusportaalide kasutamisel esineb nii eeliseid kui ka riske (Bauman & Tatum, 2009; Blazer, 2012; Hasebrink, Livingstone, & Haddon, 2008; Livingstone et al., 2013b; Pollet et al., 2011). Piirid eeliste ja riskide vahel on sageli hägused ning olenevad suuresti kasutaja

väärtushinnangutest ja interneti kasutamismotiividest (Kalmus & Pruulmann-Vengerfeld, 2010). Livingstone & Helsper (2010) leidsid, et mida rohkem lapsed interneti võimalusi kasutavad, seda suurem on neil oht risikidega kokku puutuda ning mida rohkem üritatakse lapsi riskidest eemal hoida, seda enam piiratakse ka nende võimalusi internetis. Seega, mida rohkem interneti kasutada, seda enam puutuvad lapsed kokku võimalike riskide ja eelistega, mida internet oma erinevate keskkondadega pakub.

1.2.1 Suhtlusportaalide eelised. Suhtlusportaalid on saanud tänapäeva laste ja noorte igapäevase elu oluliseks osaks ning sellega kaasneb mitmeid positiivseid tagajärgi (Weir, Toolan, & Smeed, 2011). Hasebrink et al., (2008) on välja toonud erinevaid positiivseid võimalusi, mida internet üldiselt lastele pakub:

- juurdepääs ülemaailmsele infole;
- haridusressursid;
- sotsiaalsed võrgustikud vanade ja uute sõprade jaoks;
- meelelahutus;
- kasutajapoolne sisu/info loomine;
- privaatselt identideedi väljendamise võimalus;
- tehnoloogilised oskused ja tehnoloogiline kirjaoskus;
- võimalus saada nõustamist erinevate teemade puhul;
- jagatud kogemused teistega, kes on kaugemal.

Sarnaseid aspekte on välja toonud ka O’Keeffe & Clarke-Pearson (2011) ning Green & Hannon (2007), kes jagasid interneti kasutamisest tulenevad kasud sotsiaalseteks (suhtlemine, loovus, enesehinnang), kognitiivseteks (loogiline mõtlemine, probleemide lahendamine) ja tehnilisteks (käe ja silma koordineerimine, tehniline enesekindlus) oskusteks.

Üheks enimlevinud virtuaalse meelelahutuse vormiks on erinevad mängud, mida saab internetis ja ka paljudes suhtlusportaalides mängida. Kuna laste üheks lemmiktegevuseks internetis ongi just mängimine (Findahl, 2009; Livingstone et al., 2011a; Staksrud et al., 2013; TNS Emor, 2002), võib järeldada, et paljud selles vanuses lapsed kasutavad ka suhtlusportaalide just nendes pakutavate mängude ja meelelahutuslike võimaluste tõttu. Sageli peetakse mängimist kasutuks ja ajaraiskamiseks, kuid on leitud, et ka mängude mängimine arendab lastes erinevaid oskusi – näiteks probleemide lahendamist, loogilist mõtlemist ning käe ja silma koordineerimist (Green & Hannon, 2007). Ka uurijate Marsh et al. (2005) läbiviidud uuringus, kus intervjueriti kuni kuueaastaste laste vanemaid, selgus, et lapsevanemad

hindavad virtuaalseid mängu enamasti õpetlikeks. Lapsevanemad on arvutit ja arvutimänge õppimise seisukohalt oluliseks hinnanud ka teistes uurimustes (Rideout & Hamel, 2006; Rideout, Vandewater & Wartella, 2003).

Suhtlusportaalide külastamisega ja sealsete tegevustega käib käsikäes ka tehniliste oskuste areng. Tehniliste oskuste arengut lastel on positiivseks märkinud mitmed autorid (Bauman & Tatum, 2009; Green & Hannon, 2007; Marsh et al., 2005) ja ka lapsevanemad (Marsh et al., 2005). Buckleitner (2008) leidis oma uuringu tulemusena, et 5–8-aastased lapsed oskavad juba trükkida oma salasõnu ning leida erinevaid pilte, videosid ja keskkondi, trükkides võtmesõnu otsingumootoritesse. Selles vanuses lapsed hakkavad otstarbekalt kasutama ka hiireklikke ja oskavad juba iseseisvalt lahendada lihtsamaid probleeme.

Green ja Hannon (2007) on ühe interneti eelisena esile tõstnud laste teadvustamata õppimise, ehk õppimise, mille käigus lapsed endale seda protsessi ei teadvusta. Suhtlusportaalides toimub teadvustamata õppimine näiteks siis, kui lapsel on tarvis üles laadida pilte või toimetada oma profiili. Läbi nende tegevuste arenevadki lastel erinevad tehnilised oskused. Koolieelikute puhul oleks aktuaalsem rääkida eelkõige nendest tehnilistest oskustest, mis võimaldavad neil iseseisvalt üles leida ja avada meelelahtuslikke rakendusi.

1.2.2 Suhtlusportaalide riskid. Hoolimata suhtlusportaalide mitmetest positiivsetest mõjudest nende kasutajatele, esineb siiski ka mitmeid negatiivseid aspekte (Weir et al., 2011). Riske, mis internetis varitsevad nii lapsi kui ka täiskasvanuid, on mitmeid (Hasebrink et al., 2008):

- ebaseaduslik, solvav, vägivaldne või muul moel kahjustav ja ebameeldiv sisu;
  - pahatahtlikud või ohtlikud võõrad ja pedofiilid;
  - mõjutavad-, veenvad- ja ebatõesed reklaamid;
  - isikuandmete väärkasutamine;
  - küberkiusamine, ahistamine;
  - privaatsuse kuritarvitamine;
  - hasartmängud ja pettused;
  - programmide ja meedia ebaseaduslik allalaadimine.

Suhtlusportaalide puhul on riskidest enim käsitletud küberkiusamist, kokkupuudet ebasobiliku sisu ja ohtlike võõrastega ning privaatsusriske (Blazer, 2012; Fodeman & Monroe, 2011; Sharples, Graber, Harrison, & Logant, 2009). Ebasobilik sisu, millega lapsed

suhtlusportaalides kokku võivad puutuda, on väga mitmekesine. Selleks võivad olla vägivaldse, pornograafilise või ebameeldiva sisuga reklaamid, pildid, videod ning tekstid (Sharples et al., 2009). Oluline on märkida, et just need lapsed, kes kasutavad suhtlusportaale, puutuvad tõenäoliselt rohkem kokku ebasobiva sisuga kui lapsed, kes suhtlusportaale ei kasuta (Staksrud et al., 2013).

Suhtlusportaalides valitsevatest riskidest on laste puhul eriti aktuaalsed ka privaatsusriskid. Suhtlusportaalide kasutajat ähvardavad riskid sõltuvad kahest põhilisest faktorist (Livingstone & Brake, 2010):

1. kas profiil on avalik või privaatne;
2. ettevaatlikkus ja -vaatamatus võõraste kontaktide lisamisel sõprade listi.

Kuna suhtlusportaalid ongi loodud nii, et kasutaja lisaks oma profiilile nime, sünniaja ning fotosid, ei ole isikliku informatsiooni avalikustamine sageli väga üllatav (Livingstone & Brake, 2010). Siiski on soovituslik hoida oma profiil privaatne (Livingstone et al., 2011b; Livingstone et al., 2013b; Staksrud et al., 2013;), sest lapsed, kelle profiil on avalik või kes jagavad isiklikku informatsiooni, puutuvad tõenäolisemalt kokku erinevate riskidega, kui need, kes on privaatsussätetele tähelepanu pööranud (Staksrud et al., 2013). Murettekitav on see, et enamuses Euroopa riikides on avalik profiil enim just noorematel, mitte vanematel lastel, ning sealjuures on oluline, et need lapsed, kelle profiil on avalik, jagavad avalikult ka oma aadressi või telefoninumbrist kaks korda rohkem, kui need, kelle profiil on privaatne. (Livingstone et al., 2011b). Mitmed autorid on arvanud, et paljude laste profiilid on avalikud just seepärast, et nad ei oska muuta registreerumisel automaatselt seatud privaatsussätteid (Fodeman & Monroe, 2011; Livingstone et al., 2011b).

Suhtlusportaalide lahutamatuks osakas on ka sealne kontaktide võrgustik, mis peidab endas mitmeid riske. Täiskasvanud saavad väga kergesti luua suhtlusportaalides võltsprofiile ning -identiteete (Sharples et al., 2009; Weir et al., 2011), et saada lapsele lähemale ja seejärel koguda lapse kohta privaatset informatsiooni või luua lapsega ebasobivat kontakti. Seda riski suurendab ka see, et lapsed on väga aldis internetis võõrastega suhtlema (Livingstone et al., 2011b; Turu-uuringute AS, 2006).

Lisaks eelnevalt mainitud riskidele, levib suhtlusportaalides ka palju igasuguseid reklaame, ahelkirju ja ka viiruseid. Buckleitner (2008) leidis, et juba kuueaastased lapsed võivad internetis langeda erinevate pakkumiste ja trikkide ohvriks, mille tagajärjed võivad olla ohtlikud. Tänapäeva tehnoloogia on juba nii palju arenenud, et vaid ühe hiireklikiga vales kohas võidakse sattuda erinevatesse probleemidesse – viirused, info avalikustamine, kahjuliku

lingi automaatne jagamine ning muud ebameeldivused (Fodeman & Monroe, 2011; Weir et al., 2011).

Staksrud et al. (2013) uurimuses selgus, et suhtlusportaalide kasutavate laste seas oli kokkupuude igasuguste riskidega oluliselt kõrgem kui nendel lastel, kes suhtlusportaalide ei kasuta. Sellest võiks järeldada, et suhtlusportaalides puutuvad lapsed kõige enam riskidega kokku, kuid Livingstone, Kirwil, Ponte & Staksrud (2013a) leidsid, et 9–16-aastased lapsed ise hindavad kõige sagedasemaks ebasobiva sisuga kokkupuutumise kohaks hoopis erinevaid videode jagamise keskkondi (32%), üldiseid internetilehekülgi (29%) ning alles kolmandana nimetati suhtlusportaalide (13%). Ainuüksi suhtlusportaalides valitsevaid riske hindasid 9–16-aastased lapsed järgmiselt (Livingstone et al., 2013a):

- vägivaldne sisu 2%;
- pornograafiline sisu 4%;
- muu ebameeldiv sisu 7%;
- teised riskid (viirused, hüpikaknad) 9%;
- teiste kontaktidega seotud riskid (üleüldine ebasobiv kontakt, võlts identiteedid, privaatsusriskid) 30%;
- käitumisega seotud riskid (agressiivne käitumine, küberkiusamine, privaatsusriskid) 48%.

Laste endi hinnang suhtlusportaalides valitsevatele riskidele on seega väga sarnane uurijate poolt leituga.

1.2.3 Suhtlusportaalide riskide ennetamine. Oluline on mõista, et suhtlusportaalide kaudu teostatud kuriteod ei ole midagi uut – kõik need teod eksisteerivad ka elus ilma internetita, muutunud on vaid teo vorm (Weir et al., 2011). Siiski on mitmeid meetmeid, kuidas eelkõige just lapsevanemad saavad tõsisemaid tagajärgi vältida.

Turvalist käitumist internetis ei tuleks õpetada ainult lastele, vaid ka vanematele, sest vanemate roll, hoidmaks oma last kaitstuna internetis valitsevate riskide eest, on märkimisväärne (Kite et al., 2010). Lapsed õpivad vanemaid ning nende tegevust jälgides (Kikas, 2008) ning seega mõjutab ja kujundab lapse käitumist ja tegevusi ka internetis vanematepoolne interneti kasutamise stiil ja eesmärgid (Hasebrink et al., 2008). On oluline, et vanemad jälgiksid, milline on nende interneti kasutamine ja millist eeskuju nad lastele sellega annavad.

Kahjuks on aga leitud, et suhtlusportaalide puhul on vanemad sageli üpris muretud. Ameerikas läbiviidud uuringus selgus, et ainult 18 % vanematest, kelle 10-aastane või noorem laps kasutas *Facebook*-i, lisis oma lapse enda *Facebook*-i sõprade hulka, samal ajal kui 13–14-aastaste laste vanemate seas oli see 62%. Uuringus selgus ka see, et vaid 10% 10-aastaste ja nooremate laste vanematest on oma lapsega rääkinud internetis valitsevatest riskidest (Consumer Reports, 2011). Vanemate muretus kajastub ka Euroopa uuringus, kus selgus, et 50% uuringus osalenud 9–16-aastaste laste vanematest ei keela ega piira oma lapse suhtlusportaalide kasutamist mingil viisil. Eesti lapsevanematest lubab oma lapsel ilma piiranguteta suhtlusportaalide kasutada lausa 74%. Samas uuringus leiti ka, et lapsed, kelle vanemad ei sea neile mingeid piiranguid seoses suhtlusportaalidega, omavadki tõenäolisemalt nendes isiklikku kontot (Livingstone et al., 2011b). Vanemate mõju sellele, kas lapsel on suhtlusportaalne konto või mitte, on seega üpris suur, kuid sõltub siiski ka lapse vanusest (Livingstone et al., 2013b). Noorematele lastele mõjub vanemapoolne keelamine tõhusamalt kui teismelistele, ainult 3% Euroopa 9-aastastest lastest, kelle vanem on suhtlusportaalide kasutamise ära keelanud, on siiski endale suhtlusportaalne konto teinud, peale 13. eluaastat hakkab see protsent aga jõudsalt tõusma, jõudes 16-aastaste puhul juba 60%-ni. (Livingstone et al., 2013b).

Kui vanem aitab oma lapsele suhtlusportaalne konto luua, siis võiks lapsevanem valida rangemad privaatsussätted, mis lubaksid lapse pilte, kommentaare ja muud sellist, näha vaid lapse sõpradel või valitud kontaktidel (Dominus, 2012), sest selline käitumine ennetab suuresti suhtlusportaalide riskidega kokkupuutumist (Staksrud et al., 2013). Kui laps aga on juba suhtlusportaalne kasutaja, oleks mõistlik tema tegevust seal jälgida, sest on leitud, et lastel, kelle vanemad jälgivad nende tegemisi suhtlusportaalides, on tõenäolisemalt privaatseid profiilid kui neil, kellel on suhtlusportaalide kasutamine keelatud ning kes tegelevad seal omapäi (Livingstone et al., 2013b). Lisaks sellele peaksid vanemad oma lapsi julgustama enda poole pöörduma, kui tekib ohtlikke olukordi, sest riske suurendab see, et paljud lapsed ei teata oma vanematele kui nendega võtab internetis ühendust tundmatu inimene (Kite et al., 2010).

Lapsevanemad peaksid arvestama ka sellega, et kuigi laste jaoks on loodud mitmeid suhtlusportaalidele sarnaseid lehekülgi, mille puhul võiks ju arvata, et need suhtluskeskkonnad on turvalised ja lastele sobilikud, esineb ka sellistel lehekülgedel riske (Bauman & Tatum, 2009). Seega on riskide ennetamisel ja vältimisel eelkõige oluline teadlikkus ohutust internetikäitumisest ning laste tegevuse regulaarne jälgimine, olenemata lehekülgedest, mida laps külastab.

1.3 Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Teemakohase kirjandusega tutvudes selgub, et suhtlusportaalide kasutamine aina kasvab ning seda kõikides vanustes. Suhtlusportaalide kasutamist on aga põhiliselt uuritud kooliealiste laste seas ning 6–7-aastaste vanusegrupp on saanud väga vähe või peaaegu mitte üldse tähelepanu. Seega ongi antud uurimuse eesmärgiks selgitada 6–7-aastaste laste kokkupuude suhtlusportaalidega ning tegevused suhtlusportaalides nende endi hinnangul.

Toetudes varasematele uuringutele on põhjust arvata, et 6–7-aastased lapsed hakkavad üha enam kasutama suhtlusportaaale ning kuna mängimine on üheks kõige populaarsemaks tegevuseks internetis (Livingstone et al., 2011a; Staksrud et al., 2013) ning seda ka koolieelses vanuses (Findahl, 2009; TNS Emor, 2002), püstitab töö autor esimese hüpoteesina:

- 6–7-aastased Eesti lapsed kasutavad endi hinnangul suhtlusportaaale rohkem meelelahutuseks/mängimiseks kui kaaslastega suhtlemiseks ja piltide üleslaadimiseks.

Suhtlusportaalid on aastatega aina populaarsemaks muutnud ja seetõttu võib internetist leida väga palju erinevaid suhtlusportaalidele omaste tunnustega keskkondi. Kuna *Facebook.com* on üks populaarsemaid suhtlusportaaale üle maailma (Boyd & Ellison, 2007; Fodeman & Monroe, 2011; Livingstone et al., 2013b) ning pakub erinevaid meelelahutuslikke rakendusi ja mängu, püstitab töö autor teise hüpoteesi:

- 6–7-aastastel Eesti lastel on endi hinnangul konto, mida nad kasutavad, sagedamini suhtlusportaalil *Facebook.com* kui suhtlusportaalides *Rate.ee* või *Orkut.com*.

2. Uurimus suhtlusportaalide kasutamise kohta 6–7-aastaste laste seas nende endi hinnangul

2.1 Metoodika

Eesmärgi saavutamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks viidi läbi kvantitatiivne uurimus kuues Tartu lasteaias. Kvantitatiivne uurimus osutus püstitatud eesmärgi saavutamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks sobivaimaks, kuna tegemist on eelkõige arvuliste näitajatega.

2.1.1 Valim. Uurimustöö valimi moodustasid 48 last Tartu kuues munitsipaallasteaia koolieelsest rühmast. Uurimuses osalevad lasteaiad valiti mugavusvalimi alusel. Uurimustöö autor küsis lasteadeade direktoritelt ja uuritava rühma õpetajatelt suulise nõusoleku uurimuse läbiviimiseks. Rühmaõpetajatel paluti uurimuses osalevad lapsed valida süsteemse valimi järgi – iga kolmas poiss ja iga kolmas tüdruk nimekirjas. Nii valiti igast rühmast kokku 8 last – 4 poissi ja 4 tüdrukut. Nende laste vanematelt küsiti kirjalik nõusolek, lubamaks oma lapsel

uurimuses osaleda. Juhul kui valituks osutunud lapse vanem oma nõusolekut ei andnud, valiti nimekirjast järgmine samasooline laps. Selliseid juhtumeid tuli ette kahes lasteaia ning mõlemal juhul asendati üks laps. Valimi moodustasid seega 24 poissi ja 24 tüdrukut vanuses 6–7 eluaastat (vt Tabel 1).

Tabel 1. *Uurimuses osalenud laste sooline ja vanuseline jaotus*

Vanus	Poisid	Tüdrukud
6 aastat	12	10
7 aastat	12	14
Kokku	24	24

2.1.2 Mõõtevahendid. Borgers, Leeuw ja Hox (2000) on tõdenud, et andmeid laste arvamuste, suhtumise ja käitumise kohta tuleks koguda lastelt endilt, mitte vahendatult. Samas on nad aga leidnud, et eelkooliealiste laste vahetu uurimine on küllaltki keerukas ning arvestades koolieelses eas olevate laste kognitiivset arengut, on kõige sobivamaks andmekogumisinstrumentiks nimetatud intervjuud. Sellele toetudes kasutati ka antud uurimustöös mõõtevahendina struktureeritud intervjuud, mille koostas uurija ise. Intervjuu küsimuste koostamisel ja sõnastamisel lähtus uurimustöö autor eelkõige uuritavate vanusest.

Intervjuu (Lisa 1) koosnes neljast erinevast plokist:

1. Sissejuhatus
2. Küsimused interneti harjumuste kohta
3. Küsimused suhtlusportaalide kasutamise ning tegevuste kohta suhtlusportaalides
4. Kokkuvõte

Sissejuhatavas osas küsiti lapse vanust ning kontakti saavutamiseks avatud küsimus igapäevategevuste kohta. Seejärel selgitati välja, kas laps kasutab arvutit ning interneti. Teises plokis paluti lapsel hinnata interneti kasutamise sagedust, milleks kasutati 5-pallilist skaalat, kus lapsele olid abiks ka visualiseeritud variandid. Uuriti lapse sagedasemaid tegevusi internetis, tutvustati suhtlusportaaali mõistet ning selgitati välja lapse teadlikkus või mitteteadlikkus suhtlusportaalidest ja nende kasutamisest. Kolmas osa hõlmas endas erinevaid küsimusi suhtlusportaalides kasutatavate kontode ning seal tehtavate toimingute kohta. Lapsel paluti nimetatud toimingute sagedust hinnata 3-pallilisel skaalal, kus olid jällegi abiks pildid. Kokkuvõtvavas osas pakuti lapsele võimalust veel millestki soovi korral rääkida ja küsiti, kas lapsele see vestlus meeldis. Intervjuu lõppes lapse kiitmisega ja tänamisega.

Laste uurimisel peaks eelkõige tähelepanu pöörama küsimustiku struktuurile ning mõõtevahendit tuleks eelnevalt testida (Borgers et al., 2000). Kontrollimaks instrumendi sobivust ja kohasust viis uurimustöö autor läbi kaks pilootintervjuud kahe 6-aastase lapsega, kellega uurija varem kohtunud ei olnud. Piloteerimise tulemusena tehti intervjuus mõningad muudatused – küsimuste 18, 19, 20 ja 21 sageduse skaalad muudeti 5-palliliselt 3-palliliseks, kuna 5-palliline skaala oli mõlemale lapsele segadusttekitav. Samuti muudeti osade küsimuste sõnastust ja eemaldati küsimus „Kas sa kasutad selliseid suhtlusportaaale iga kord kui sa internetis käid?“. Küsimus osutus piloteerimise käigus lastele keeruliseks ning ka hüpoteeside kontrollimisel ebavajalikuks. Enne andmete kogumist kinnitas instrumendi sobivust ka ekspert.

Intervjuu reliaablust arvatati kahe sisulise ploki põhjal. Teise intervjuu ploki (Küsimused interneti harjumuste kohta) puhul oli reliaablus $\alpha=0,78$ (*Cronbach'i Alpha*) ning kolmanda ploki (Küsimused suhtlusportaalide kasutamise ning tegevuste kohta suhtlusportaalides) puhul $\alpha=0,86$ (*Cronbach'i Alpha*).

2.1.3 Protseduur. Andmete kogumine toimus vahemikus veebruar 2013 – märts 2013. Uurija intervjuueeris lapsi hommikupoolikutel ning kuna 6–7-aastaste laste tähelepanu võib millegi huvitava ilmnemisel kiiresti kaduda (Borgers et al., 2000), viidi intervjuud läbi rühmast eraldatuna. Võimalusel kasutati selleks rühma magamistuba, selle puudumisel viidi intervjuud läbi riietusruumis. Lapsi intervjueeriti üksikhaaval ning üks intervjuu võttis keskmiselt aega 5–7 minutit, olenevalt lapse internetiharjumustest. Intervjuu läbiviimisel osales vaid uurija ja uuritav laps ning intervjuuleht täideti jooksvalt intervjuu ajal. Juhul kui valmisse sattunud laps intervjuerimise päeval puudus, lepiti kokku uus päev, millal uurija läks intervjuud tegema.

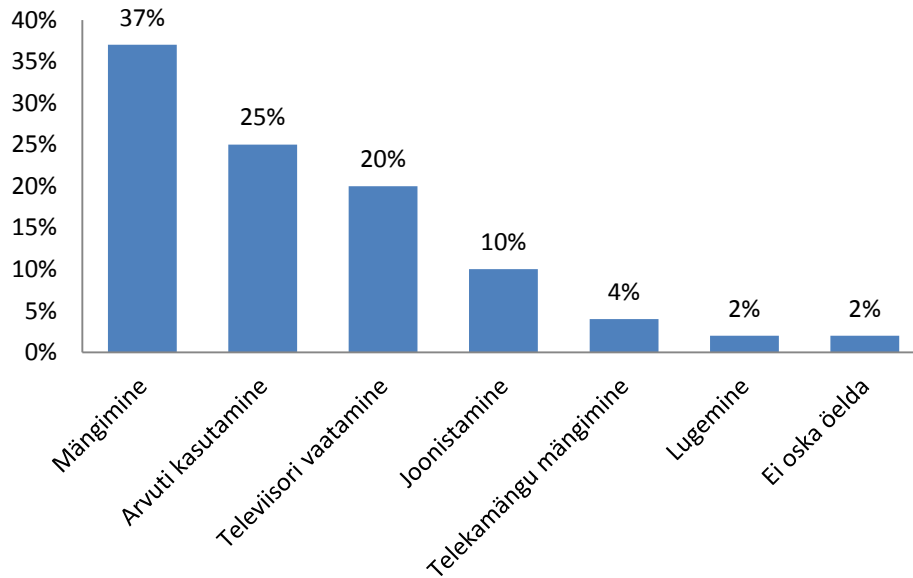
Kogutud andmete analüüsimiseks sisestati andmed kodeeritud kujul programmi Microsoft Office Excel 2011. Seejärel sisestati andmetetabel andmetöötlusprogrammi IBM SPSS Statistics 20.0. Tulemuste interpreteerimiseks kasutati kvantitatiivsele uurimusele omaselt erinevaid kirjedava statistika meetodeid. Mõlema hüpoteesi kontrollimiseks kasutati Wilcoxon'i teste. Andmeid illustreerivad joonised tehti kasutades programmi Microsoft Office Excel 2011.

2.2 Tulemused

Uurimuses osalenud lapsed nimetasid oma kodustest tegevustest rääkides ühe põhilise tegevuse, mida nad teevad kõige rohkem. Kõike populaarsemaks koduseks tegevuseks osutus

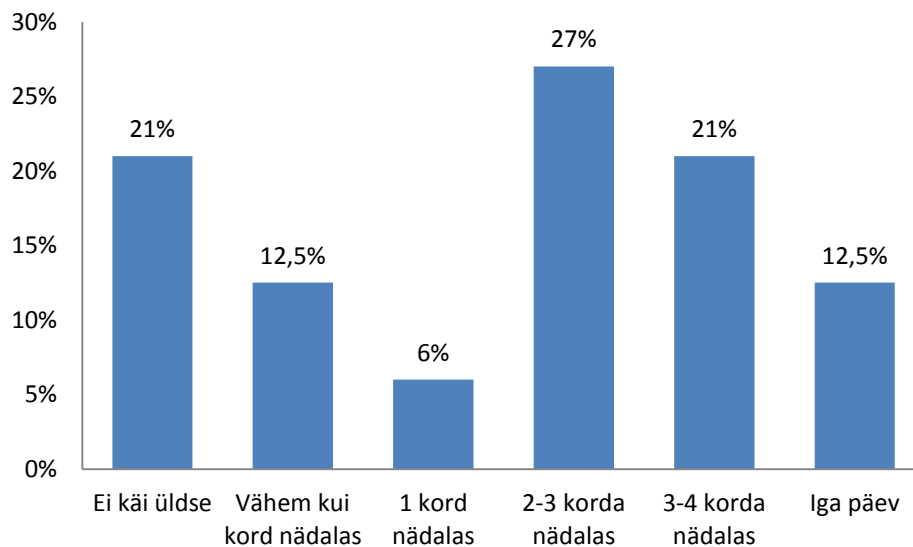

mängimine, mida nimetas 18 last (37%). Laste hinnangute protsendiline jaotus oma põhilisele kodusele tegevusele on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Laste põhiliste koduste tegevuste protsendiline jaotus nende endi hinnangul.

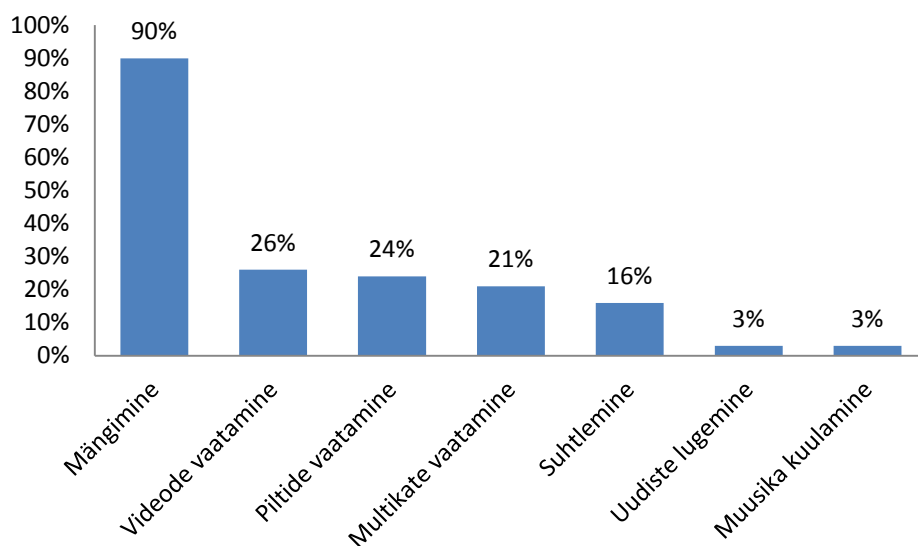
Kodus kasutas enda hinnangul arvutit 45 last (94%) ja internetti 36 last (75%). Väljaspool kodu kasutas internetti vaid 2 last (4%). Laste endi hinnang enda interneti kasutamise sagedusele on toodud joonisel 2.

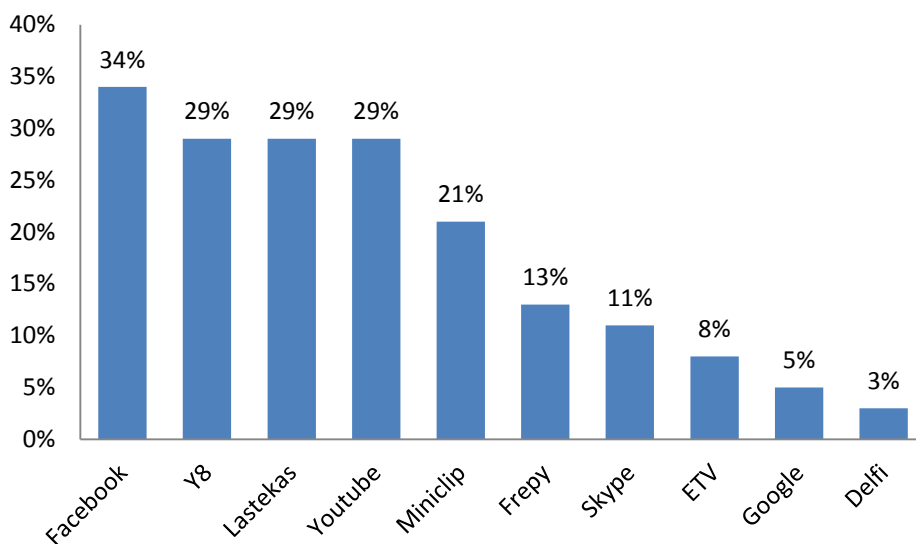
Joonis 2. Laste endi hinnang enda interneti kasutamise sagedusele.

Kuna internetti kasutas uurimuses osalenud lastest 38 last (79%), siis käivad edasised tulemused vaid nende laste kohta. Uurides laste tegevusi internetis, selgus, et mängimine on

internetis väga populaarne. Laste hinnangud oma interneti tegevusele on välja toodud joonisel 3 ning laste poolt külastatavad leheküljed joonisel 4. Kolmteist last (34%) nimetas üheks internetis külastatavaks leheküljeks *Facebook* –i, mida lapsed endi hinnangul kasutasid nii mängimiseks, piltide vaatamiseks kui ka suhtlemiseks. 11 lapse (29%) poolt mainitud lehekülgi *Lastekas* ja *Youtube*, kasutasid lapsed endi hinnangul nii videode kui ka multifilmide vaatamiseks ning lehekülge *Y8* vaid mängimiseks.

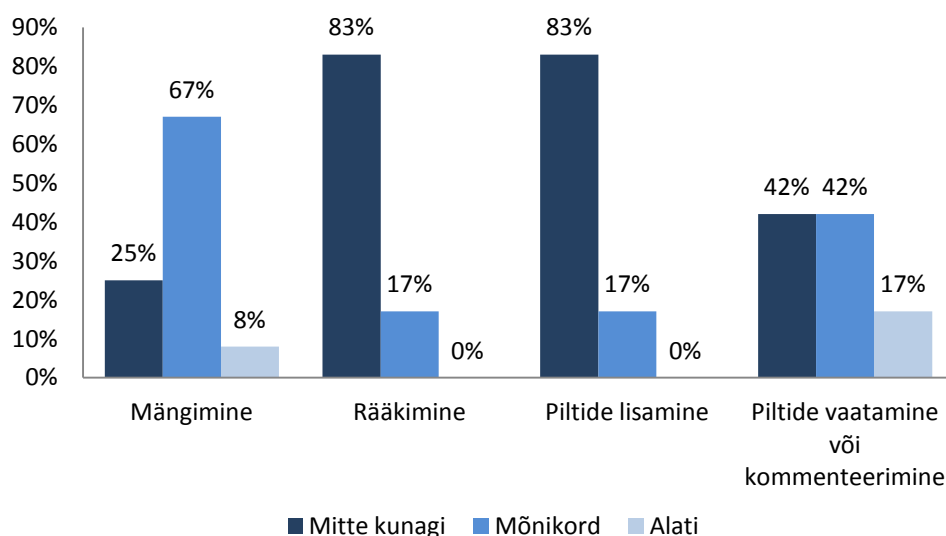
Joonis 3. Laste tegevused internetis nende endi hinnangul (n=38).

Joonis 4. Laste poolt külastatavad leheküljed internetis nende endi hinnangul (n=38).

Suhtlusportaalidest oli teadlik uurimuses osalenud 48-st lapsest 25 last (52%) ja ise kasutas suhtlusportaale 12 last (25%). Laste seas, kes kasutasid suhtlusportaale oli oma isiklik konto kahel lapsel ning kellegi teise kontot kasutas 11 last. Üheksa last kasutavad oma ema

või isa kontot ning 2 last õe või venna kontot. Mõlemad lapsed, kellel oli oma isiklik konto, olid 6-aastased kui neile see konto tehti, ühel juhul aitas kontot teha lapsevanem ning teisel juhul vanem õde. Laste poolt kasutatavad kontod olid kõik suhtlusportaalil *Facebook*. Suhtlusportaalil tehtavatest tegevustest hindasid lapsed mängimist statistiliselt oluliselt sagedamaks kui piltide üles laadimist (Wilcoxon'i testiga; $p < 0,01$) ja teistega suhtlemist (Wilcoxon'i testiga; $p < 0,05$). Mängimise ja piltide vaatamise või kommenteerimise vahel aga statistiliselt olulist erinevust ei leitud (Wilcoxon'i testiga; $p > 0,05$). Laste hinnangud suhtlusportaalil tehtavate tegevuste sagedusele on toodud joonisel 5.

Joonis 5. Laste hinnangud suhtlusportaalil tehtavate tegevuste sagedusele (n=12).

2.3 Arutelu

Uurimuses püstitatud esimene hüpotees „6–7-aastased Eesti lapsed kasutavad endi hinnangul suhtlusportaalile rohkem meelelahutuseks/mängimiseks kui kaaslastega suhtlemiseks ja piltide üleslaadimiseks“, leidis kinnitust. Uurimuses osalenud lapsed kasutasid suhtlusportaalile statistiliselt oluliselt rohkem mängimiseks kui kellegagi rääkimiseks või oma piltide üleslaadimiseks. Kuid ei saa väita, et mängimine oli kõige populaarsem tegevus, sest mängimise ja piltide vaatamise või kommenteerimise vahel statistiliselt olulist erinevust ei leitud. Mitmed autorid (Findahl, 2009; Grimes & Fields, 2012) on tähelepanu pööranud sellele, et koolieelikute tegevusi internetis ei saa ennustada vanemate lastega tehtud uurimuste põhjal ning seda kinnitab ka antud uurimus. Kui juba alates üheksandast eluaastast muutub suhtlusportaalides populaarseimaks tegevuseks just nimelt teistega suhtlemine (Luckin et al., 2009; National School Boards Association, 2007; Turu-uuringute AS, 2006) ja populaarne on ka piltide üleslaadimine (Kalmus & Pruulmann-Vengerfeld, 2010; Luckin et al., 2009;

National School Boards Association, 2007), siis koolieelikute puhul jäävad need tegevused antud uurimuse tulemuste põhjal pigem tagaplaanile.

Koolieelses vanuses laste tegevused suhtlusportaalides ja internetis üldiselt on aga sarnased varasemalt leitud uurimustele, mis on käsitletud sama vanade laste tegevust internetis. Mitmetes uurimustes (Findahl, 2009; TNS Emor, 2002) on leitud, et just mängimine on alla 9-aastaste laste seas populaarseim tegevus internetis ning seda toetab ka antud uurimus. Findahl (2009) leidis oma 2008. aastal tehtud uurimuses, et lisaks mängimisele on 6–7-aastaste laste internetitegevustes domineeriv ka videode vaatamine ning ka antud uurimuses nimetasid lapsed enda internertitegevuseks sageli videode ja multifilmide vaatamist. Siinkohal tuleb aga tähelepanu pöörata sellele, et 9–16-aastased lapsed on ise nimetanud erinevad videode jagamise keskkonnad kohaks, kus võib ka kõige tõenäolisemalt kokku puutuda ebasobiva sisuga (Livingstone et al., 2013a).

Uurimuse teine hüpotees „6–7-aastastel Eesti lastel on endi hinnangul konto, mida nad kasutavad, sagedamini suhtlusportaalil *Facebook.com* kui suhtlusportaalides *Rate.ee* või *Orkut.com*.“, leidis samuti kinnitust. Kõik uuringus osalenud lastest, kes kasutasid suhtlusportaalet, nimetasid kasutatavaks suhtlusportaaliks just nimelt portaali *Facebook*. Sarnaselt varasemate uurimustega (Fodeman & Monroe, 2011; Livingstone et al., 2011b; Livingstone et al., 2013b) näitab ka see uurimus, et *Facebook.com* on üks populaarsemaid suhtlusportaalet, mis on ka internetis kõigile kättesaadav, hoolimata vanusepiirangust. Samas selgus *EU Kids Online* 2010. aasta uuringus, et Eesti 9–16-aastastest lastest kasutab *Facebook*-i 21% ja teisi portaalet 79% (Livingstone et al., 2011b), millest võiks eeldada, et Eesti laste seas on pigem populaarne mõni teine suhtlusportaal. Antud uuringus aga lapsed ühtegi teist portaalit ei nimetanud ja see võib tuleneda *Facebook*-i populaarsuse kasvust viimaste aastatega või siis valimi eripärast.

Töö piiranguteks võiks lugeda valimi vähesust (48 last) ja ka seda, et kõik lapsed on ühest linnast. Selline valim ei võimalda teha laiemaid üldistusi. Samuti oleks võinud kasutada kriteeriumvalimit, mille kriteeriumiks oleks, et laps kasutab internetit. See oleks võimaldanud saada rohkem tulemusi. Kuna vaid 12 uurimuses osalenud last kasutas suhtlusportaalet, ei saa nii väikse valimi puhul teha järeldusi laste tegevuste kohta suhtlusportaalides. Piiranguks võib olla ka uurija kogenematus intervjuu läbiviimisel. Hiljem andmeid kodeerides ja analüüsides selgus, et mõningate küsimuste puhul oleks võinud teha täpsemaid märkmeid või kasutada intervjuude lindistamist.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada 6–7-aastaste laste kokkupuude suhtlusportaalidega ning tegevused suhtlusportaalides nende endi hinnangul. Eesmärgi saavutamiseks viidi 2013. aasta veebruaris ja märtsis läbi kvantitatiivne uurimus. Autori poolt koostatud intervjuule vastas 48 6–7-aastast last Tartu kuue lasteaia koolieelsest rühmast ning intervjuueriti võrdselt 24 poissi ja 24 tüdrukut.

Uurimuses selgus, et kuigi rohkem kui pooled lapsed (52%) on teadlikud suhtlusportaalidest, kasutab ise selliseid keskkondi vaid 25% lastest. Sealjuures oli oma isiklik konto suhtlusportaalil vaid kahel lapsel. Enamus suhtlusportaalide kasutavatest lastest (9 last 12st) kasutas oma ema või isa kontot suhtlusportaalil *Facebook*.

Lapsed hindasid oma tegevusi suhtlusportaalil ja populaarseimaks osutusid mängude mängimine ja piltide vaatamine või kommenteerimine. Teistega rääkimist ja piltide üleslaadimist nimetasid lapsed harva. Sellest võib järeldada, et selles vanuses laste põhiline interneti kasutamise motiiv on siiski meelelahutuslik ning see kajastub ka suhtlusportaalides tehtavates tegevustes.

Bakalaureusetöö annab esmased tulemused Eesti koolieelikute kokkupuutest suhtlusportaalidega. See info on eelkõige oluline lapsevanematele ja lasteaiaõpetajatele. Tulemused näitasid, et juba koolieelikud kasutavad suhtlusportaalide ja veedavad seal aega. On oluline, et lapsevanemad ja õpetajad räägiks lastega, kuidas nendes keskkondades käituda. Kuna lapsed kasutasid enamasti oma vanemate kontosid ja seda eelkõige just mängimiseks, võiksid nii vanemad kui ka õpetajad suunata lapsi arendavatele mängudele.

Edaspidi võiks uurida teisi koolieelikute poolt külastatavaid lehekülgi ja seda just selle pilguga, et kuivõrd on nendel lehekülgedel suhtlusportaalidele omaseid tunnuseid. Lisaks võiks uurida koolieelikute suhtlusportaalide kasutamist ka suurema ja laialdasema valimi põhjal, mis annaks parema ülevaate teema olulisusest üle Eesti.

Summary

6–7 year olds self-reports about the usage of the social networking sites on the example of kindergartens in Tartu

The aim of this bachelor thesis was to explain how 6–7 year old children assess their connection with social network sites and their activities on these sites. To reach this goal, a quantitative study was conducted in February and March 2013. The interview was composed

by the author of this thesis and 48 children aged 6–7 years from six Tartu's kindergarten pre-school groups answered the interview. There were equally 24 boys and 24 girls.

The study revealed that while more than half of the children (52%) were aware of social networking sites, only 25% of the children use these sites themselves. Thereat only two children had their own personal account in a social networking site. Most of the children (9 out of 12) who used social networking sites, used their parents account on Facebook.

Children assessed their activities on social networking sites and the most popular where playing games and watching or commenting pictures. Talking to others and uploading pictures were rarely mentioned. From this it can be concluded that the motive, for children this age, for using internet is mainly entertaining and this also reflected in their activities on social networking sites.

The bachelor thesis gives preliminary results on Estonian preschoolers' connection with social networking sites. This information is particularly important for parents and kindergarten teachers. The results showed that preschoolers are already using social networking sites and spend their time there. It is important that parents and teachers talk with children about how to behave in these sites. Since children mostly used their parents' accounts, and especially for playing games, parents and teachers should guide them to play educational games.

Henceforth other websites visited by children this age could be researched and examined on how much do those sites have the characteristics of social networking sites. In addition the preschoolers' usage of social networking sites could be researched based on a larger and wider sample which would give a better overview of the importance of the subject all over Estonia.

Tänuõnad

Töö autor tänab uurimuses osalenud lasteaedade juhtkondi ning lapsevanemaid ja lapsi, kes aitasid kaasa uurimuse läbiviimisele.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

..... (allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Bauman, S., & Tatum, T. (2009). Web Sites for Young Children: Gateway to Online Social Networking? *Professional School Counseling, 13*(1), 1-7.
- Blazer, C. (2012). Social Networking in Schools: Benefits and Risks; Review of the Research; Policy Considerations; and Current Practices. *Information Capsule, 1109*. Retrived from <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED536527.pdf>
- Borgers, N., Leeuw, E., & Hox, J. (2000). Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality. *Bulletin de Methodologie Sociologique, 66*, 60-75.
- Boyd, D. (2006). *Social network sites: my definition*. Retrived from http://many.corante.com/archives/2006/11/12/social_network_sites_my_definition.php
- Boyd, D. (2007). Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. In D. Buckingham (Ed.), *MacArthur Foundation Series on Digital Learning – Youth, Identity, and Digital Media Volume*, (pp 119-142). Cambridge, MA: MIT Press.
- Boyd, D., & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication, 13*(1), 210-230.
- Boyd, D., & Hargittai, E. (2010). Facebook privacy settings: Who cares? *First Monday, 15*(8). Retrived from <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3086/2589>
- Boyd, D., Hargittai, E., Schultz, J., & Palfrey, J. (2011). Why parents help their children lie to Facebook about age: Unintended consequences of the 'Children's Online Privacy protection Act'. *First Monday, 16*(11). Retrived from <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/3850/3075>
- Buckleitner, W. (2008). *Like Taking Candy From a Baby: How Young Children Interact with Online Environments*. Mediatech Foundation. Retrived from <http://www.consumerwebwatch.org/pdfs/kidsonline.pdf>
- Business Wire (2008). *Too Old for Webkinz, Too Young for Facebook*. Retrived from <http://www.reuters.com/article/2008/07/29/idUS148039+29-Jul-2008+BW20080729>
- Consumer Reports (2011). *That Facebook friend might be 10 years old, and other troubling news*. Retrived from <http://www.consumerreports.org/cro/magazine-archive/2011/june/electronics-computers/state-of-the-net/facebook-concerns/index.htm>

- Consumer Reports (2012). *Facebook & your privacy. Who sees the data you share on the biggest social network?* Retrieved from <http://www.consumerreports.org/cro/magazine/2012/06/facebook-your-privacy/index.htm>
- De-Miguel-Molina, M., Oltra-Gutierrez, J. V., & Sarabdeen, J. (2010). An exploratory study on the privacy of children's images in Spain's most widely used social network sites (Tuenti and Facebook). *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(3), 277-285.
- Dominus, S. (2012). Underage on Facebook. *Redbook*, 218(1), 88-91.
- Estonia Facebook Statistics (2013). Retrieved from <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/estonia>
- Findahl, O. (2009). *Preschoolers and the Internet. Will children start to use the Internet when they start walking?* World Internet Institute. Retrieved from <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I/Conference%20Papers%20and%20abstracts/Emerging%20Issues/Findahl.pdf>
- Fodeman, D., & Monroe, M. (2011). Social Media Tools in Education. *Children Online Newsletter*, 49. Retrieved from <http://www.childrenonline.org/newsletters/May11.pdf>
- Green, H., & Hannon, C. (2007). *Their Space. Education for a digital generation*. Leicester: IPrint.
- Grimes, S. M., & Fields, D. A., (2012). *Kids online. A new research agenda for understanding social networking forums*. Retrieved from http://www.joanganzcooneycenter.org/wp-content/uploads/2012/11/jgcc_kidsonline.pdf
- Hasebrink, U., Livingstone, S., & Haddon, L. (2008). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. London: EU Kids Online.
- Kalmus, V. (2008). Riskialtid tiigrikutsud: Eesti lapsed kui (uue) meedia kasutajad. L. Ots (Koost), *Uued ajad – uued lapsed: Teadusartiklite kogumik* (lk 35-62). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Kalmus, V., Karu, K., Komp, L., Runnel, P., Pruulmann-Vengerfeldt, P., Siibak, A., & Ugur, K. (2010). *Riskid ja turvalisus internetis: Euroopa laste vaatenurk. Peamiste tulemuste eestikeelne kokkuvõte*. Külastatud aadressil <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20%282009-11%29/EUKidsExecSummary/EstoniaExecSum.pdf>
- Kalmus, V., & Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2010). Laste ja noorte internetikasutus – riskid ja võimalused. *Infõühiskonna aastaraamat 2009* (lk 17-19). Tallinn: POS Print.

- Kikas, E. (Toim) (2008). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kite, S. L., Gable, R., & Filippelli, L. (2010). Assessing Middle School Students' Knowledge of Conduct and Consequences and Their Behaviors Regarding the Use of Social Networking Sites. *The Clearing House*, 83(5), 158-163.
- Livingstone, S., & Brake, D. R. (2010). On the rapid rise of social networking sites: New findings and policy implications. *Children and Society*, 24(1), 75-83.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011a). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. EU Kids Online, London.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2010). Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: the role of online skills and internet self-efficacy. *New Media and Society*, 12(2), 309-329.
- Livingstone, S., Kirwil, L., Ponte, C., & Staksrud, E. (2013a). *In their own words: what bothers children online? with the EU Kids Online network*. EU Kids Online, London School of Economics & Political Science, London.
- Livingstone, S., Olafsson, K., & Staksrud, E. (2011b). *Social networking, age and privacy*. EU Kids Online, London.
- Livingstone, S., Olafsson, K., & Staksrud, E. (2013b). Risky Social Networking Practises Among „Underage“ Users: Lessons for Evidence-Based Policy. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(3), 303-320.
- Luckin, R., Clark, W., Graber, R., Logan, K., Mee, A., & Oliver, M. (2009). Do Web 2.0 tools really open the door to learning? Practices, perceptions and profiles of 11–16-year-old students. *Learning, Media and Technology*, 34(2), 87-104.
- Marsh, J. (2010). Young Children's Play in Online Virtual Worlds. *Journal of Early Childhood Research*, 8(1), 23-39.
- Marsh, J., Brooks, G., Hughes, J., Ritchies, L., Roberts, S., & Wright, K. (2005). *Digital beginnings: Young children's use of popular culture, media and new technologies*. Literacy Research Centre, University of Sheffield. Retrived from <http://arrts.gtcni.org.uk/gtcni/bitstream/2428/27212/1/DigitalBeginningsReport.pdf>
- National School Boards Association (2007). *Creating & Connecting//Research and Guidelines on Online Social – and Educational – Networking*. Retrived from <http://www.ila.org/pdf/creatingandconnecting.pdf>
- O'Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). Clinical Report - The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. *Pediatrics*, 127(4), 800-805.

- Pollet, T. V., Roberts, S. G. B., & Dunbar, R. I. M. (2011). Use of Social Network Sites and Instant Messaging Does Not Lead to Increased Offline Social Network Size, or to Emotionally Closer Relationships with Offline Network Members. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(4), 253-258.
- Rate (2013). *Rate.ee statistika*. Külastatud aadressil <http://www.rate.ee/ads.php?act=4>
- Rideout, J. V., & Hamel, E. (2006). *The Media Family: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers, Preschoolers and their Parents*. Henry J. Kaiser Family Foundation Retrieved from <http://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/7500.pdf>
- Rideout, J. V., Vandewater, E. A., & Wartella, E. A. (2003). *Zero to six. Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers and Preschoolers*. A Kaiser Family Foundation Report Retrieved from <http://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/zero-to-six-electronic-media-in-the-lives-of-infants-toddlers-and-preschoolers-pdf.pdf>
- Shapiro, R. B., & Ossorio, P. N. (2013). Regulation of Online Social Network Studies. *Sciense*, 339(6116), 144-145.
- Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., & Logant, K. (2009). E-safety and Web 2.0 for children aged 11–16. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(1), 70-84.
- Soiela, M. (2010). Infotehnoloogia kasutamine. K. Pöder (Toim), *Infoühiskond* (lk 52-62). Tallinn: Ofset OÜ.
- Staksrud, E., Olafsson, K., & Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm? *Computers in Human Behavior*, 29(1), 40-50.
- TNS Emor (2002). *Lapsed ja noored liiguvad internetikasutuse esireas*. Külastatud aadressil <http://www.emor.ee/lapsed-ja-noored-liiguvad-internetikasutuse-esireas/>
- Turu-uuringute AS (2006). *Lapsed ja internet*. Külastatud aadressil http://www.adm.ee/presentations/microsoft/uuringu_kokkuvote2006.pdf
- Waechter, N., Subrahmanyam, K., Reich S. M., & Espinoza, G. (2010). Youth Connecting Online: From Chat Rooms to Social Networking Sites. In D. Riha & A. Maj (Eds.), *Emerging Practices in Cyberculture and Social Networking* (pp 151-178). Amsterdam, New York: Rodopi.
- Weir, G. R. S., Toolan, F., & Smeed, D. (2011). The threats of social networking: Old wine in new bottles? *Information Security Technical Report*, 16(2), 38-43.

Lisa 1. Intervjuuleht

Sissejuhatus:

Tere! Minu nimi on Kristine. Ma käin ülikoolis ja mul oleks natuke sinu abi vaja. Oleks väga tore kui sa vastaksid minu küsimustele.

Lapse sugu: Tüdruk   Poiss

1. Kui vana sa oled?

.....

2. Räägi lühidalt, mida sa tavaliselt kodus teed?

.....

3. Kas sa kasutad kodus arvutit?

◆ Jah   ◆ Ei

4. Kas sa käid kodus internetis? (Kui laps vastab jaatavalt, siis liigutakse küsimuse nr 6 juurde)

◆ Jah   ◆ Ei

5. Kas sa käid kusagil mujal internetis? (Kui laps vastab eitavalt liikuda kokkuvõtte küsimuste juurde)

◆ Jah   ◆ Ei

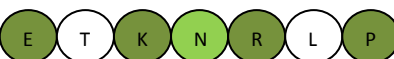
Põhiosa:

6. Kui tihti sa internetis käid? Vaata, äkki need pildid aitavad sul paremini vastata

◆ Vähem kui kord nädalas

◆ Üks kord nädalas

◆ 2-3 korda nädalas

◆ 4-5 korda nädalas

◆ Iga päev

7. Kui sa internetis käid, siis mida sa seal teed?

◆ Mängin mängu – Kus sa mängu mängid? .....

◆ Vaatan pilte – Kus sa pilte vaatad? .....

◆ Räägin sõpradega – Kus sa sõpradega räägid? .....

◆ Muu .....

8. Internetis on palju erinevaid suhtlusportaale. Suhtlusportaalid on sellised kohad, kus saab internetis oma pilte üles panna ja teiste pilte vaadata, teiste inimestega rääkida ja

kirjutada. Saab ka mängida. Sellised portaalid on näiteks Rate.ee, Orkut.com ja Facebook.com. Kas sina oled sellistest portalidest kuulnud? (Kui laps vastab eitavalt, liikuda kokkuvõtte küsimuste juurde)

- ◆ Jah
- ◆ Ei

9. Kas sina kasutad mõnda sellist suhtlusportaali?

- ◆ Jah
- ◆ Ei

10. Sellistes suhtlusportalides saab endale teha oma konto – see tähendab, et sa saad seal teistega kirjutada ja oma pilte lisada ja vaadata, mis teised kirjutavad. Kas sinul on selline oma konto? (Kui laps vastab eitavalt, liikuda küsimuse 14 juurde)

- ◆ Jah
- ◆ Ei

11. Millises suhtlusportalis sul selline oma konto on?

- ◆ Rate.ee
- ◆ Orkut.com
- ◆ Facebook.com
- ◆ Muu .....

12. Kes sulle selle konto tegi?

.....

13. Kudas sulle see konto tehti?

- ◆ Varem kui viie aastaselt
- ◆ Viie aastaselt
- ◆ Kuue aastaselt
- ◆ Seistme aastaselt

14. Kas sa kasutad kellegi teise kontot sellistes portalides? (Kui laps vastab eitavalt, liikuda küsimuse 17 juurde)

- ◆ Jah
- ◆ Ei

15. Kelle oma see konto on, mida sa kasutad?

- ◆ Ema/isa
- ◆ Õe/venna
- ◆ Sõbra
- ◆ Muu

16. Millises portalis sa seda kontot kasutad?

- ◆ Facebook-is
- ◆ Rate-s

◆ Orkut-is

◆ Muu

17. Kui sa sellistes suhtlusportaalides käid siis, mida sa seal teed? Kas sa...

◆ Mängid mängu

◆ Räägid teiste kasutajatega

◆ Paned endast pilte teistele vaatamiseks

◆ Vaatad ja kommenteerid teiste pilte

18. Kui tihti sa sellistes portaalides mängu mängid?

◆ Alati

◆ Mõnikord

◆ Mitte kunagi

19. Kui tihti sa sellistes portaalides teistega suhtled?

◆ Alati

◆ Mõnikord

◆ Mitte kunagi

20. Kui tihti sa paned sellistesse portaalidesse oma pilte?

◆ Alati

◆ Mõnikord

◆ Mitte kunagi

21. Kui tihti sa vaatad ja/või kommenteerid teiste pilte?

◆ Alati

◆ Mõnikord

◆ Mitte kunagi

Kokkuvõte:

22. Kas sa tahaksid millestki veel rääkida?

.....

23. Kas sulle meeldis meie vestlus?

.....

Olid väga tubli! Aitäh, et minuga vestlesid!

Lisa 2. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristine Johanson (30.11.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„6–7-aastaste laste endi hinnang suhtlusportaalide kasutamisele tartu lasteaedade näitel“, mille juhendaja on Piret Luik,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 20.05.2013